

Forfatter: Brorson, Hans Adolph

Titel: Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956

Citation: Brorson, Hans Adolph: "Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956", i Brorson, Hans Adolph: *Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956*, 1951-56, s. 494. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-brorson03grval-shoot-idm140139954334096.pdf> (tilgået 11. juli 2024)

Anvendt udgave: Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

4.

Melodiproblemerne hos vore store salmedigtere har visse fælles og visse afvigende træk, der kan forklares ud fra forholdet: *kirkesalme* kontra *åndelig vise* ned gennem tiderne. Til deres kirkesalmer benytter både Kingo, Brorson, Ingemann og Grundtvig væsentlig den på deres tid traditionelle melodiskat med reformationens koral som grundstok. I deres åndelige viser føler de sig friere både i h. t. udtrykkets subjektivitet og melodivalget. Til »Sjungekorene« tager Kingo delvis barokens verdslige melodier til forlæg, mens Ingemann og Grundtvig enten bruger folkeviser, yngre og ældre, eller digter så frit, at der må nykompositioner til. De åndelige viser får da højst forskelligt præg: de verdslige melodier kan, navnlig på det ældste trin, have et så overpersonligt præg, at de glider ind mellem kirkesalmerne (således Kingotonerne: Rind nu op i Jesu navn, Nu rinder solen op, Vågn op og slå på dine strenge, o. fl.); de kan også skabe

495

noget fra kirkesalmen helt forskelligt, men i sin art lige så lødigt (som nykompositionerne til Ingemanns morgen- og aftensange og de bedste af Grundtvigs bibelviser); endelig kan de mislykkes; de verdslige melodiforlægs holdning kan være så følsom, deres udformning og forsiring så elegant, at de - ihvertfald for nutidens kirkemusikalske opfattelse - i nogen grad forvansker et religiøst indhold. Dette sidste problem møder vi ikke mindst hos Brorson, ja, naturligvis hos pietismen som helhed. Den spænder fra den traditionelle brug af reformationskoralen helt ud og op til Joh. Seb. Bachs passionskunst og, mellem disse højdepunkter, over et broget område af småarier, miniaturekantater og instrumentaldanse. Deres melodiskat er da aldrig, sådan som reformationens, i sin helhed blevet kirkens eller folkets. Men den bevarer sin historiske værdi, idet den fortæller os om den etos, pietisterne tillagde deres egne tekster. Om åndelig sang var almindeligere i vore hjem, ville den også være mindre underkendt i dag.

Om Brorson kunne man fristes til indledende at sige, at til hans store strofeforbrug svarer et lignende stort melodiforbrug. Rigtigere udtrykker man det dog således, at strofeforbruget er fremkaldt af de mange melodier, som Brorson oversatte tekster til. Skal man have et indtryk af Brorson-melodierne, af forholdet mellem gammelt og nyt, traditionelt og afvigende, er der ingen vej uden om den leksikalske opstilling; selve stoffet må fremlægges før en ræsonnerende gennemgang. Undersøgelsen må falde i to dele. Til opstillingen af *Klenodie-melodierne* har vi Brorsons egne melodiangivelser eller angivelser af de tekstforlæg, han har oversat fra, trykt i Tønderhefterne og Klenodie-udgaverne, og dertil en del håndskrevne tilføjelser¹⁾ i Universitetsbibliotekets eksemplar(er) af Tønderhefterne²⁾ og Klenodiets førsteudgave. Arbejdet består her dels i at efterspore, hvad melodiangivelserne må tænkes at dække over (en melodi kan gå under flere navne; omvendt kan flere melodier gå under samme navn), dels, hvor kun et tekstforlæg er angivet, at finde den melodi eller melodigruppe, som må antages at have været kendt

* *
-- 496

og brugt af Brorson. Da han selv ikke har været særlig omhyggelig på disse punkter, men ofte nøjes med krydshenvisninger til sine egne salmer, således som han husker dem fra gang til gang, har opstillingen af *Klenodie-salmerne* været en noget vanskeligere opgave, end den efter formuleringen skulle synes. Langt sværere er det dog faldet at nå frem til enkelte af *Svanesangs-melodierne*. Her har hverken Brorson selv eller hans søn, som udgav digtene, angivet melodier. Vi kender kun et par håndskrevne tilføjelser (vist fra den nærmeste eftertid¹⁾), atter i Universitetsbibliotekets eksemplar af »Svanesang«, og en omtale af melodierne i almindelighed som »næsten alle gammeldags muntre selskabssange.«²⁾ De omveje, man da må gå for at nå selv beskedne resultater, lader sig imidlertid bedst beskrive, når *Klenodie-melodistoffet* er fremlagt.

*

Jeg har valgt at meddele melodierne nogenlunde kronologisk - i grupper svarende til »Den danske koralbog«s (v. J. P. Larsen og M. Wöldike 1955) og med samme signaturer og forkortelser, som er benyttet der. Denne ordning er den anskueligste; den lader i alt væsentligt de melodier stå sammen, som musikalsk hører sammen, altså reformationsmelodier for sig, barokmelodier for sig osv. Da Brorson imidlertid bruger melodier fra alle perioder i flæng til alle sine salme- afsnit, har jeg - for at lette læseren arbejdet med at finde melodien, resp. melodigruppen, til hver enkelt tekst - ladet lave en »nøgle« til denne egentlige, kronologiske registrant. Nøglen er indsat i det alfabetiske hovedregister bagest i nærværende udgave. Ved hvert tekstnummer angives et eller to tal (med et foranstillet: Mel.). Disse tal vil tillige findes trykt halvfedt foran oplysningerne om den pågældende teksts melodiforhold i registranten.

*

Fuldstændig klarhed er det ikke lykkedes mig at tilvejebringe. Hvor en melodiangivelse er flertydig, hvor en strofeform er for almindelig, eller hvor vi kun kender det tyske tekstforlæg, vil det altid på den ene eller anden måde bero på et skøn, hvilken melodibrug man vil tillægge Brorson. Endelig er Tønderhefternes og

første Klenodie-udgaves (Univ.bibl.s eksemplar) angivelser kun medtaget, hvor de drejede sig om melodier, der afveg fra Klenodie-udgavernes gængse. I disse tilfælde er der i registranten efter det pågældende salmenummer føjet »Tr.« (trykt) eller »Hs.« (håndskrevet) samt årstallet for afvigelsen.

*
* *
-- 497

Registranten er iøvrigt således udformet: I venstre kolonne anføres først, overalt hvor det er muligt, en nyere, let tilgængelig melodisamling, hvori den pågældende melodi kan findes i nytryk; derefter dens oprindelse (evt. komponist), første forekomst (-er - i verdslig og kirkelig brug) og første tryk på dansk, samt de specielle oplysninger, hver enkelt melodi eller melodigruppe måtte kræve. I en række tilfælde har det kun været muligt at nå til grupper af melodier til samme metrum (registrantens nr. 110-116); dem må man da nøjes med at anføre efter Freylinghausens stroferegister; han kalder dem 1., 2., 3. art osv. - I højre kolonne anføres først Brorsons (eller andre samtidiges) *melodiangivelser*, derefter Klenodiets salmenumre, hvorefter Brorsons tekster kan findes i udgaven¹). Det ville være både for vidtløftigt og uhensigtsmæssigt at angive selve Brorson-teksterne i registranten. Den må meddele betegnelsen på selve melodierne, for at den kan jævnføres med andre melodisamlinger. Hvor kun de tyske tekstforlæg er kendt, anføres dog disse (med betegnelsen: »Overs.« foran); og hvor andre forhold synes oplysende (f. eks. afvigende tekstversioner hos Brorson og Pontoppidan), medtages de så vidt muligt.

*

Mange af de anvendte forkortelser skulle kunne tydes umiddelbart af enhver hymnologisk interesseret læser (Tv. == Tavsøns salmebog, Th. == Thomissøns, Kingo med årstal for henholdsvis sjungekorene, salmebogen og gradualet; Pont. = Pontoppidans salmebog osv.). Mange andre vil findes forklaret i den grundigt og alsidigt kommenterede »Danske koralbog« (1955), til hvilken stadig henvises (se her f. eks. om melodisamlinger betegnet med personnavne som Walther, Klug, Schumann, Rhaw osv. eller med stednavne som Erfurt, Nürnberg, Strassburg o. s. f r.). En lille rest skal anføres her:

- DK: Den danske koralbog - ved J.P.Larsen og M. Wöldike 1955. Til dette værk henvises i første række. Hvor det ikke bringer nytryk af registrantens melodier, suppleres det med:
- MM: Menighedens melodier - ved L. Birkedal-Barfod, O. Madsen og S. Widding 1914 og:
- Z: Johs. Zahn: Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder I-VI, 1889-93; for enkelte sanges vedkommende tillige med:
- Ny.Ras: R. Nyerup og P. E. Rasmussen: Udvalg af da. viser ca. 1550-1750, I-II, 1821;
- BH: C. J. Brandt og L. Helweg: Den danske psalmedigtning I-II, 1846/47;
- GDV: Gamle danske viser I-V, 1941-42, ved A. Arnholtz, N. Schiørring og F. Viderø;
- KSS: Th. Kingos Samlede skrifter VII, 1945: Melodikommentar og melodiudsættelser ved N. Schiørring;
- Schiør.: N. Schiørring: Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang I-II, 1950; og
- Glahn: H. Glahn: Melodistudier til den lutherske salmesangs historie fra 1524 til ca. 1600, I-II, 1954.
- Sand: Se bibliografi til Svanesang i nærv. udg. III, 513.

*
-- 498

Jeg skylder mange medarbejdere tak for hjælp ved opstillingen af de følgende lister og melodibilag. Mit udgangspunkt har været et ukommenteret register over melodiangivelserne af prof. *J. P. Larsen*. Til supplerung og sammenligning har jeg kunnet benytte de til dato fuldførte dele af »Dansk sanghistorisk registrant«, et tekst- og melodikartotek med særregister ordnet efter strofeformer, omfattende Brorsons, Stubs, Foss' og Sperontes' samlede versdigtning, udført af mine medarbejdere, stud. mag:erne *Inger-Lise Andersen*, *Elisabeth Frølund Nielsen* og *Jan Ditlev Arnholtz* (den færdige registrant tænkes opstillet på Dansk folkemindesamling, Kgl. bibl.). Cand. mag. *Anne M. Simonsen* har gennemgået papirerne vedr. Brorson fra Generalkirkeinspektionskollegiet og de Ledreborg'ske og Thott'ske håndskriftsamlinger (se nærv. udg. III, 396 ff.). Yderligere har jeg modtaget værdifulde oplysninger navnlig om Schefflers melodibrug, af digteren, sognepræst *Harald Vilstrup*. Hvor melodierne i bilaget havde forlæg med becifret bas, er denne udskrevet af stud. mag. *J. D. Arnholtz*; endelig er udsættelserne venligst gennemset og revideret af komponisten, organist, mag. art. *Finn Viderø*.

499